

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Ahi Evran University (Turkey)
TESOL – Ukraine

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В МОВІ І КУЛЬТУРІ

Збірник наукових праць

Київ 2019

УДК 821.09(100)(082)
НЗ5

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2019. - 318
с.

ISBN 978-617-7685-68-4

Збірник містить тексти доповідей XII Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 22-23 травня 2019 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

УДК 821.09(100)(082)

Головний редактор:

А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Редакційна колегія:

Е. Акіллі, доктор філософії (Історія), академік

Агі Євран університет, Киршехір (Туреччина)

О. В. Артюшкіна, кандидат наук з лінгвістики, доцент
(Університет Жан Мулен Ліон 3, Франція)

Н. О. Висоцька, доктор філологічних наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет, Україна)

Р. І. Дудок, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

Ю. Л. Мосенкіс, доктор філологічних наук, професор,
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна)

А. І. Раду, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

А. В. Чеснокова, професор
(Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна)

О. Г. Шостак, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний авіаційний університет, Україна)

С. М. Ягодзінський, доктор філософських наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 15 травня 2019 р.)*

ISBN 978-617-7685-68-4

© Колектив авторів, 2019

© Національний авіаційний університет, 2019

Оксана Шостак
кандидат філологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
м. Київ

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ КОРИННИХ НАРОДІВ
ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ОЧИМА ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ**

Від появи літературознавчої критики, присвяченої літературним творам корінних народів Північної Америки, налічуємо трошки менше ніж півстоліття, вона датується кінцем 60х-початком-70х рр. XX ст. Її народження співпало із Пулітцерівською премією Момадаєвого роману, виступами активістів за громадянські права і суверенітет корінних націй як у США так і в Канаді. 1977 року розпочав роботу семінар по розробці навчальних програм з вивчення літератури американських індіанців, організований П.Г.Еллен, Леррі Еверсом (Larry Evers), Декстером Фішером (Dexter Fisher), Джоном Роуллардом (John Rouillard), Террі Вілсоном (Terry Wilson). Серед активних його учасників були такі письменники і літературні критики як Елізабет Кук-Лінн (Elizabeth Cook-Lynn), Джой Харіо (Joy Harjo), Віктор Масаєзва (Victor Masayesva), Кеннет Роумер (Kenneth Roemer), ЛаВонна Браун Руофф (LaVonne Brown Ruoff), Джеймс Рупперт (James Ruppert), Леслі Мармон Сілко (Leslie Marmon Silko). Інформаційний бюлетень цього семінару розпочав видаватися Асоціацією сучасних мов (Modern Language Association) того ж року під назвою «Сейл» (SAIL – Studies in American Indian Literature). Його першим редактором стала П.Г.Еллен. Надалі він перетвориться на єдиний у своєму роді журнал цілком присвячений дослідженню корінних літератур, що друкується понині.

Роботу Кеннета Лінкольна «Ренесанс корінних американців» (1983) можна назвати визначальною в ряду багаточисленних розвідок, присвячених розвитку літератури американських індіанців. Саме назві цієї книги літературна критика завдячує терміном, що досі застосовується для характеристики корінної літератури, що охоплює період з 1968 по 1995 рр. Слід визнати, що далеко не усі критики вважають цей термін доречним і вичерпним. Практично одночасно із роботою Лінкольна друкуються дослідження Алана Вілі «Чотири майстри індіанської літератури» (1982) і антологія критичних есе під редакцією Ендрю Вігета «Путівник по літературі корінних індіанців» (1985). Автори цих робіт намагаються з'ясувати у чому ж полягає літературний трайбалізм американських індіанців.

1986 року Паула Гунн Еллен друкує резонастну розвідку «Священне коло: відновлення жіночого у традиціях американських індіанців», де розглядаються основні «гінократичні» (термін запропонований самою Еллен) положення, на яких базується література корінних народів. Дослідниця розглядає розбіжності між

корінною літературою і літературами західного світу. Письменниця переконана, що західні дослідження трайбалізму американських індіанців є хибними із самого початку через культурну упередженість, що базується на патріархальному світогляді європейської культури. «Найважливіше, що вирізняє гінократичну культуру – це відсутність обов'язкового покарання як засобу соціального контролю, а ще – обов'язкова присутність зв'язку із надприродними істотами» [1, с.3]. Пишучи про відмінності між європейською і індіанською літературною естетикою, вона зауважує: «Західні протестні романи є естетичною відповіддю на пригнічення і культурний розпад, але в цілому вони концентрують свою увагу на пригноблювачі, цей фокус значно відрізняється від запропонованого американськими індіанцями у цьому сторіччі. Загалом американські індіанці обирають не стільки політичний протест, а радше романний або поетичний. Вони обирають сконцентруватися на власних традиціях і звичаях, ігноруючи білих як тільки можна. У результаті їм вдається ефективно протистояти як колонізації так і геноциду» [1, с.82].

Проте, попри великий вклад цього дослідження в індіанську критичну думку, робота мала і ряд суттєвих недоліків. Так, Г.Вомак писав про те, що «протиставляючи індіанців європейцям, Еллен часто спрощувала їхню різноманітність, зводячи її виключно до гінократичної утопії і роблячи узагальнення щодо сингулярності індіанської свідомості» [7, с.23]. Проте навіть критики дослідниці визнають, що ця розвідка є безперечним бестселером за всю історію індіанської критичної думки, вплинувши не тільки на розвиток літературної критики, але й на фемініні й гендерні студії, квір теорію, та й донині ця книга легко знаходить собі читачів поза академічним середовищем.

Серед визначних літературних критиків, що заклали основу сучасної критичної методології називають Геррі Гобсона і Джозефа Бручака, авторів двох найбільш резонансних розвідок-хрестоматій таких як «Пам'ятна земля» (1981) і «Пісні цієї землі, що стоїть на панцирі черепахи» (1983). Саме вони заклали методологічні підвалини дослідження корінної ідентичності й культурної автентичності корінних народів Північної Америки.

Величезну вагу привернуло невелике есе Саймона Ортіза «У пошуках національної індіанської літератури» (1981) у якому він

відстоював право і здатність корінних народів Америки розвиватися і змінюватися у колоніальному оточенні. Поет писав, що навіть вживання мови завойовників не робить індіанську літературу менш індіанською. «Мова йде не про автентичність, а про здатність індіанських народів опиратися насиллю колонізації. Спротив – політичний, військовий, духовний – усе це зафіксувалося у нашій усній традиції. Постійне функціонування усної традиції нині – доказ того, що цей спротив триває. Саме використання усної традиції підняло сучасну художню літературу. Ця література заснована на спротиві, це і є найбільш визначальною рисою нашої національної літератури» [4, с.13]. Того ж року Ортіз друкує антологію «Йде влада землі: індіанські короткі оповідання». Ця підбірка була вперше надрукована у видавництві навчального закладу, що стало також важливим знаком зближення освіти і літератури.

1984 року Берт Брант друкує у Канаді антологію «Зібрання Духу», збірка містила вірші, оповідання й особисті сповіді жінок-індіанок, особливе місце серед авторів посідали квір жінки, а також автори, що на той час були ув'язненими у тюрмах з різноманітних причин. Ця збірка розширила горизонти індіанського літературного канону і увявлення про естетику. Наприкінці 80-х літературні критики все частіше почали звертатися до квір теорії, окреслюючи горизонти корінної літератури. Так у 1986 р. надрукована розвідка Вальтера Уільямса «Дух і тіло: сексуальна різноманітність у культурі американських індіанців» та робота Уїлла Роско «Чоловік-жінка народу зуні» (1991), під його ж редакцією було опубліковано «Життя духу. Антологія гомосексуальних американських індіанців» (1988).

Кінець восьмидесятих відзначений друком іще двох антологій, де при відборі текстів упорядники керувалися принципом просторової ідентичності. Це «Нові голоси із довгого будинку. Антологія сучасних письменників-ірокезів» (1989) під редакцією Дж.Бручака і «Уся моя родина. Антологія сучасної канадської прози, написаної корінними письменниками» (1990). Наступною важливою критичною хрестоматією вважається «Як залишити ледачу жінку живою: холістичний підхід до текстів, написаних американськими індіанцями» (1993) Грегга Сарріса, який писав, що зазвичай «традицією вважають щось канонічне і незмінне в культурі, щось таке що має впливати на людські шляхи. <...> Проте мало хто бажає

розуміти, що традиція - це процес, що вічно змінюється» [6, с.179-180]. Книга Сарріса складалася із восьми есе, присвячених різноманітним аспектам культури народу помо, до якого належав автор. Зазвичай головним інформантом Сарріса виступає Мейбл МакКей, жінка-шаман, що розповідає про різні важливі аспекти життя і культури помо. Сарріс робить спробу перевірити валідність європейських літературознавчих теорій, застосовуючи їх на практиці у культурному контексті народу помо і мівок. Особливу увагу Сарріс концентрує на теорії читацького відгуку. «Натомість, щоб зітхати над задушеної тоталітаризмом західної культури і протиставляти їй гармонійний моноліт корінної культури, Сарріс підкреслює багатогранність культурних виявів» [7,с. 52].

У книзі неодноразово піддається сумніву валідність білої інтерпретації корінної культури, він демонструє, що вихідні припущення, із якими дослідник підходить до корінного тексту або культурного явища, впливають на висновки, що будуть зроблені. Нерозуміння культури, яка покладена в основу тексту, не дає можливості зробити вірні висновки. Сарріс протистояв представникам так званої «гібридної теорії», як відстоювала первинність європейського впливу на індіанську літературу. Представники цього напряму літературознавства відстоювали думку, що жоден індіанський текст не може цілком вважатися таким через глибоку гібридність культури, зважаючи на п'ятсот років поневолення. Дослідник же, навпаки, доводить присутність специфічної культури народу, яка продовжує існувати в усній традиції, витворах народного мистецтва і передає свої світоглядні моделі літературним творам, створеним на їхній основі.

У середині 90х рр. критики звернула увагу на виявлення національної ідентичності у світлі особливостей конкретних общин. Критики називають «Шлях до Дощової гори» Момадея першим літературним твором «Індіанського ренесансу», що звернувся до першоджерел ідентичності конкретного народу. Роберт Варріор був першим серед тих, хто присвятив фундаментальне дослідження «Таємниці племен: віднайдення інтелектуальної традиції американських індіанців» (1995), прочитанню робіт Джона Метьюза і Вайн Делорії через призму просторової ідентичності й історичної пам'яті. Він розглядав етнічну ідентичність, як невід'ємну складову національної ідентичності, що є результатом процесу емоційно-

когнітивного самовіднесення особистості до певної етнічної громади, вираженої у почутті спільності з її членами. Найважливішим досягненням «Тасмниці племен» вважають те, що вперше в історії літературознавчої критики Варріор прослідив вплив політики на формування літературних творів корінних письменників. У книгу увійшли факти про Дев'ю акт, закон про реорганізацію індіанської адміністрації, реформи 1930х рр., програму термі нації, резидентська школа Карліс, Конгрес американських індіанців і Рух американських індіанців. Більше того, дослідник вказав на важливі політичні похибки як у роботах корінних письменників, так і цілих політичних організацій. Так, наприклад, він звинуватив у расизмі верхівку Конгресу американських індіанців, що завадило цій організації об'єднатися із політичними ініціативами афро-американців і швидше досягти поставленої мети. Метьюзу Варріор закинув звинувачення у сексизмі й автору «Заходу сонця», оскільки письменник так і не спромігся винайти ім'я для матері головного героя, яка відіграла вирішальну роль у формуванні сюжету, так само як, на думку дослідника, була замовчана роль жінок у культурі осейджів у «Розмовах з Місяцем».

Варріора підтримала поетеса Елізабет Кук-Лінн у есе «Американо-індіанські письменники художньої прози», де вона жорстко вимагала від корінних письменників зробити тему землі і недотримання угод із індіанськими племенами центральною у їхній творчості, наголошуючи на унікальності шляхів розвитку корінних націй континенту [3]. Дослідниця писала про неприпустимість віддавати пріоритет питанням метисності у творчості корінних письменників, у той час як існують такі важливі аспекти життя корінних народів як суверенітет, невизначеність юридичних питань щодо індіанців і необхідність відновлення індіанського контролю над правічними землями племен. «Правда полягає у тому, що художня проза американських індіанців опинилася заручником західної літературної теорії» [2, с.51]

Вельми значущим іменем 90-х років на критичному Олімпі є Луїс Оувенс. Оувенс продовжив розробку концепції національної ідентичності корінних народів у своїй програмній роботі «Інші долі: як зрозуміти роман, написаний американським індіанцем» (1992), це був найдетальніший аналіз індіанської літератури на той час. У цій

роботі Оувенс чи не вперше дає означення поняттю «література корінних народів». На його думку, це літературні твори написанні письменниками корінного походження про умови життя, історію і досвід корінних людей. «Попри те, що індіанські автори мають надзвичайно різноманітне культурне і племінне походження, всі вони, у певній мірі, поділяють схожий світогляд, що і відображається у їхніх творах. Цей світогляд і свідомість найперше характеризується пошуком ідентичності: що значить бути індіанцем чи метисом у сучасній Америці?» [5, с.20]. Оувенс вважав конче необхідним досліджувати кожного із авторів у контексті їхньої культурної традиції і фізичного оточення.

Питання ідентичності є наріжним у його дослідженні. Оувенс протиставляє літературні персонажі із неушкодженою індіанською ідентичністю тим, хто має фрагментарне уявлення про свою приналежність до власного племені, чие самоусвідомлення себе як індіанця є проблемним. Критик звернув увагу загалу на так звану метисну ідентичність, яка, на його думку, є «трикстером» колоніального уявлення про індіанців. Письменник переконаний, що саме ця ідентичність є головною у літературних творах письменників Індіанського ренесансу.

Література

1.Allen, Paula Gunn. *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions.* – Boston: Beacon Press, 1986. - 311p.

2.Cook-Lynn, Elizabeth. *Literary and Political Questions of Transformation: American Indian Fiction Writers// Wicazo Sa Review.* – 1995. – Vol.19. No.1. – P.46-51.

3.Cook-Lynn, Elizabeth. *Why I Can't Read Wallace Stegner and Other Essays.* – University of Wisconsin Press, 1996. – 176p.

4.Ortiz, Simon J. *Towards a National Indian Literature: Cultural Authenticity in Nationalism// MELUS: Multiethnic literatures of the United States.* – 1981. – Vol.8. – P.7-12.

5.Owens, Louis. *Other Destinies: Understanding the American Indian Novel.* – Norman: U of Oklahoma Press, 1992. – 291p.

6.Sarris, Greg. *Keeping Slug Woman Alive: A Holistic Approach to American Indian Texts.* – Berkeley: University of California Press, 1993. – 222p.

7.Womack, Craig S. *Red on Red: Native American Literary Separatism.* – Minnesota: University of Minnesota Press, 1999. – 336p.